

ATOROX 2006: ROBOTTIPÄÄN KOLME PÄÄSÄÄNTÖÄ

Petri Laine

Atorox on Turun Science Fiction Seura ry:n jakama kirjallisuuspalkinto. Robotin päätä esittävä palkinto myönnetään vuosittain edellisen vuoden parhaalle ensimmäistä kertaa julkaistulle kotimaiselle science fiction- tai fantasianovellille. Esiraati valitsee alan novellien joukosta parhaat tekstit varsinaiselle ehdokaslistalle. Myös lukijat saavat tässä vaiheessa ehdottaa joukkoon omia suosikkejaan. Ehdokaslistan valmistuksen jälkeen jokainen suomalainen sf-seura voi asettaa maksimissaan viiden hengen raadin. Jokainen raatilainen sitoutuu lukemaan kaikki novellit ja tekee sen jälkeen kymmenen parhaan listan omista suosikeistaan. Listat kerätään yhteen ja eniten pisteitä saanut novelli voittaa. Atorox-palkintoa on jaettu vuodesta 1983 lähtien ja sen voittajat edustavat poikkeuksetta suomalaisen scifin kärkeä, heidän joukostaan löytyy mm. sellaisia nimiä kuin Johanna Sinisalo, Pasi Jääskeläinen, Atro Lahtela ja Risto Isomäki.

Esiraati on tänä vuonna valinnut ehdokkuuden arvoiseksi peräti 28 novellia, joiden kirjoittajien joukossa on viisi julkaissutta kirjailijaa ja yksi kirjailijapari. Sinänsä kunnioitettava määrä novelleja, jonka toivoisi kielivän korkeasta tasosta, mutta tekstejä rinnakkain tarkasteltuna käy yhä selkeämmäksi se, että suuri määrä johtuu vain lukijakunnan laajasta mausta. Ehdokkuuksia vaikuttaa sadalleen varsin heppoisin perustein, kenties vain tekijöidensä nimen ja aikaisempien saavutusten perusteella. Käsi sydämelle äänestäjät: onko todella jokainen tämän listan novelleista Atoroxin – parhaan tieteenovellin palkinnon – arvoinen?

Viime vuonna mainitsin, ettei huonoja novelleja ole

mukana – näin asia ei aivan kirjaimellisesti ollut, eikä ole tänäkään vuonna. Haluan tarkentaa lausuntoani siten, että jokaisessa mukaan ehdotetussa novellissa on pakosti oltava elementtejä, jotka kiinnostavat useampia lukijoita. Tämän vuoden tarjontaa läpikäydessäni yritin mieltä, onko olemassa jonkinlaista kaavaa tai säännöstöä, jonka mukaan voitaisiin päätellä, mitkä novellit todella puhuttelevat riittävän suurta massaa genren lukijoista, jotta ne voidaan nostaa ennakkosuosikeiksi. Enemmän ”mutu-analyysin” kuin minikäänlaiseen akateemiseen tarkastelutapaan perustuen esitän seuraavat väittämät:

1. Novellin on oltava sujuva ja helppolukuinen

Olen joskus kuullut kirjoituskilpailujen yhteydessä tuomariston perusteluina, että jokin tietty novelli ”kestää useita lukukertoja”. Hyvät novellit kestävätkin ja niistä löytyy jälkeensä aivan uusia koukkuja, mutta olen alkanut aprikoida, ettei vain tuo sanonta olisi joissain tapauksissa synonyymi vaikeaselkoiselle. Erilaisten kerrontatyylien kokeilut ovat johtaneet siihen, että monet tekstit suorastaan vaativat useamman lukukerran tullakseen sisäistetyksi.

Kokeiluja kirjoittajan kannattaakin harrastaa, ellei halua välttämättä halua rämpyttää samaa kolmea sointua vuodesta toiseen. Mutta kai muutkin kuin minä vielä liputtavat sel- laisten selkeiden ja mukaansa tempaavien novellien puolesta, jotka onnistuvat iskostumaan tajuntaan jo ensimmäisellä lukukerralla? Tekstien arvotuserusteita on monenlaisia, mutta minusta selkeys on yksi hyvän ja toimivan tarinan tunnusmerkeistä.

Hyvän tarinan tunnusmerkit täyttää ainakin vuoden 2005 Atorox-voittajien Tero Niemen ja Anne Salmisen novelli **Eräitä kevätpäiviä, eli taivaallisen laatikon tapaus**. Nimbus-universumi laajenee edelleen tämän vastustamattomasti kirjoitetun tarinan myötä, vaikka Nimbus jääkin tarinassa melkein statistin rooliin. Näkökulmahenkilöksi on nimittäin valittu erään tuntemattoman planeetan valtakunnanloogikko ja -filosofi, jonka vastaanotolle saapunut maanviljelijä kertoo uskomattoman tarinan taivaalta pudonneesta kappaleesta, sekä työstä, joka oli hakenut suojaa viljelijän talosta. Vielä järkyttyneempi mies oli kuitenkin ollut tytön jälkeensä jättämästä laatikosta, joka oli alkanut puhua hänelle. Nimbuksen ystävät tuskin pettyvät uuteen ja virkistävään asetelmaan. Voisi tietysti perustellusti kysyä, miten lukija joka ei tunne Nimbusta entuudestaan tulkitsee tätä tarinaa ja Nimbuksen roolia siinä. Varsinaisia kauneusvirheitä kertomuksesta on kuitenkin turha etsiä.

Katja Kivilahti on valinnut kerronnallisesti aivan toisen- laisen tien. **Ikiroudan tarinat** on kolmeen osaan jaettu kokoi- naisuus, väljästi toisiinsa liittyvät kertomukset sijoittuvat jäi- selle tundralle metsästäjien maailmaan. Kivilahden proosa on kokeilevaa ja runollista, ja vaatii lukijaltaan tarkkaa silmää. Edes tarinoissa esitetyt tapahtumat eivät ole täysin yksiselit- teisiä: *”Vierähtävät ikäkaudet. Uinuvat ikuiset, uinuu talvi; tulevat vaivat, syntyvät pennut. Vanhat kuolevat kulkemasta uuttien ikäpolvein tieltä. Kaukana vapailla vaaroilla, tietttömil- lä tuntureilla, surun suvuton, kannaton lapsi kulkee samain kuiden alla.”* Kaiken kaikkiaan rohkea veto, joka ihastuttaa, mutta varmasti myös vieraannuttaa monia lukijoita.

Usko, toivo, maailmankaikkeus – näihin kolmeen käsit- teeseen nojaa Jarmo Karosen novellin veljeskunta, jonka teh- tävänä on tallettaa kirjaston kristallikiteisiin tieto koko maa- ilmankaikkeudesta. Koko maailmankaikkeus kun voidaan historian pohjalta tarvittaessa rakentaa uudelleen. Karonen on valinnut novelliinsa epätavallisemman lähestymistavan. Novelli pohjaa vahvasti henkilöhahmojen, sekä päähenkilön ja hänen apumuistinaan toimivan tietokoneen väliseen dia- logiin. Näin oivan tarinan olisi kenties voinut kertoa perin- teisemmin. Nyt novelli toimii ajoittain hyvinkin napakasti, mutta puuduttaa pidemmän päälle. Idea kuitenkin kantaa jutun loppuun asti. Kovaa scifiä ei julkaista tässä maassa lä- heskään tarpeeksi, joten siitäkin Karoselle pisteet.

Petri Salin on yksi kisan mustista hevosista. Salin, jonka tiedetään lainaavan ahkerasti Shakespearea, on märehinyt jälleen yhden klassikko-näytelmän kohtauksia uuteen muo- toon novellissaan **Talviyön uni**. Salin hyödyntää surutta komedian Kesäyön uni henkilöhahmoja. Avaruuteen sijoit- tuvassa tarinassa suistetaan majakkaa sabotoimalla aluksia päin asteroidia, metsästetään keijuarmeijoiden voimin haak- sirikkoutuneen aluksen unisäiliöiden joukosta sitä kaikkein merkityksellisintä unta. Tarinan aloitus herättää valtaisan mielenkiinnon, paikoin jopa hivenen sadunomainen ote viihdyttää, mutta loppujen lopuksi tarina on hieman sekava sekoitus fantasiaa ja scifiä. Yksityiskohdat eivät liimaudu aivan saumattomasti yhteen – pitäisikö tästä nyt sitten syyt- tää Shakespearea vai Salinia, sillä niin voimakas esikuvan vaikutus tuntuu olevan aina novellin dialogia myöten. Ro- soisuudesta ei ole kuitenkaan tietoa tarinassa **Suuri kirjasto**, jossa selvitetään Alexandrian kirjaston kirjavarkautta itsensä Sherlock Holmesin johdolla. Tässä eheäkaarisessa tarinassa kuvaus on vahvaa, mutta tarinan lopussa annettu selitys tapahtumille on liian tyhjentävä. Arthur Conan Doyle luoman Holmesin kiehtovuus perustui aina salapoliisin te- räviin huomioihin ja taitoon selvittää rikos minimaalisten, joskus merkityksettömiltä tuntuvien vihjeiden pohjalta. Jos Salin olisi kyennyt tuomaan tarinaansa vastaavia piirteitä, meillä olisi ollut käsissämme kaunokirjallinen timantti. Sali- nin tarinoista lähimmäksi jalokiveä yltää **Madame Spindel**. Tässä moniulotteisessa salapoliisi- ja kauhutarinan hybridissä metsästetään salaperäistä korurasiaa ja taistellaan hyönteis- tenmunien levittämää pelkoa vastaan. Tekstissä vilahtelee paljon hahmoja, joista osa on oikeita historiallisia henkilöitä. Näiden mahdolliseen yhteiseen historiaan viitataan kiusal- lisen löysästi mitään selittämättä ja lukija jätetään monen yksityiskohdan merkityksen suhteen aivan omilleen. Mai- nitsemistani ominaisuuksista huolimatta – tai juuri niiden ansiosta – tarina erottuu massasta kuin Lordi Euroviisuissa. Salinin käsittelyssä tyyli-rikoista on tullut tehokeinoja. Juuri näin se pitää tehdä.

Tulokaskirjoittaja Tiina Raevaara on mukana kilpailussa novellillaan **Matildan kuolema**, jossa vaatekaapissa asustavaa hirviötä tarkastellaan uudesta näkökulmasta. Päähenkilönä ei ole lapsi, vaan aikuinen nainen. Nainen päättää viritteä ansan hirviölle, jonka osallisuudesta sisarensa kuolemaan hän on vakuuttunut. Idea on käsitelty sopivan hillitysti, kerron- ta on tasaista ja helpolukuista, ehkä liiankin kanssa, sillä loppujen lopuksi novelli on turhan vaatimaton ja eleeton. Pieni verbaalinen revittely olisi ehkä ollut paikallaan.

2. Novellin on tarjottava elämyksiä paitsi milloin ne ovat ristiriidassa ensimmäisen pääsäännön kanssa

Nykysuomen sanakirja määrittelee sanan ”elämys” voimakkaasti vaikut-

tavaksi kokemukseksi, tai tapahtumaksi, joka tekee voimakkaan vaikutuksen. Elämys on se, jonka toivossa katsomme elokuvan, kuuntelemme musiikkia, tai tartumme kirjaan. Edellisistä poiketen novellissa mieltä nostattavat seikat on vieläpä mahdutettava hyvin pieneen tilaan.

Sari Peltoniemen kirjasta Ainakin tuhat laivaa on Atorox-rientoihin nostettu peräti kolme novellia. Teos on julkaistu nimenomaan nuortenkirjana, mutta se ei tarkoita, etteivätkö tekstit tarjoaisi haasteita muillekin lukijoille. Peltoniemen tarinat täyttävät kenties parhaiten perinteisen novellin tunnusmerkit. **Lumikuningatar** kertoo tarinan kylästä ja sen ihmisistä, jotka pakenevat talvea ja vuorikalmoja temppelein suojiin. Peltoniemen ihmiset tuntuvat eläviltä ja hengittävil-tä, tapahtumapaikat todellisilta. Teksti on täynnä piilotettua herkkyyttä, sanojen taakse on saatu kätkeytyä paljon suuria asioita. **Varis-klaanin pojat** tarjoilee mystiikkaa ja kosket-tavaa symboliikkaa, erilaista yksilöä ei veljesten joukossa kohdella kummajaisena vaan yksilönä, vaikka ulkomaailma uhkana hänet kokeekin. **Tuulen tuomaa** puolestaan on tun-nelmapala tuulista, jotka puhaltavat sukupolvesta toiseen. Tarinat ovat keskenään varsin erilaisia, joskin niissä kaikissa näkyy sama kädenjälki. On makuasia, minkä tarinan näistä kokee läheisimmäksi, mutta ennakkoluulottomalle lukijalle jokaisella näistä on paljon annettavaa.

Tapahtumamiljöönä puolesta Miina Supisen **Yksisarvisen talli** vaikuttaa myös suunnatun nuoremmille lukijoille. Tarinan tytöt piirtelevät lehtiöihinsä yksisarvisen kuvia ja supattelevat siitä mitä tarkoittaa olla neitsyt. Tallin mieso-mistaja on hivenen outo ja pelottava hahmo, jota tytöt vält-televät. Kuinka ollakaan, yksisarvis-myytti alkaa nousta esiin monessa muodossaan. Aivan kuin sattumalta huomataan, että jokaisella tallin hevosella on täplä otsassaan. Lisäksi to-detaan, että tarun mukaan eläimen taltuttamiseen tarvitaan nuori neitsyt. Yksisarviset eivät ole se kaikkein kulunein aihe, mutta moni novellin käänneistä on tuotu esiin perin kömpelösti. Esimerkiksi tapaa, jolla kuponkiuutisista löytyvä ilmoitus tarueläimen sarvesta jauhetusta potenssilääkkeestä tuodaan kertomuksessa esiin, voi pitää jopa tyylittömänä. Tyttökirjamainen ote ei täysin toimi, ellei kyseessä sitten ole huumori, joka ei aukea hevostallikulttuurista tietämättömälle lukijalle.

Katariina Juntunen kuvailee unelmia ja niiden jahtaami-sesta novellissaan **Unelmiin kiedottu**. Tarinan päähenkilö muuttaa pois kaupungista kielletylle vyöhykkeelle omaan

taloon. Talossa muistot ja unelmat aineellistuvat, kun nainen asuttaa taloa yhdessä sen historian kanssa. Novelli hakee identiteettiään, sillä eri aikakausien onnistuneiden kuvailujen vastapainoksi tarina olisi kenties kaivannut kerrontaansa hie-man terävyyttä ja yllätyksellisyyttä. Nyt lukijaa vain viedään hitaasti kohti lopetusta, joka ei ole erityisen palkitseva.

Jyrki Vainosen novelli **Pyhän Leon ihme** käynnistyy houkuttelevasti. Englantilaiseen ystävyyskylään matkannut suomalaispariskunta törmää paikallisiin pyhänjäännöksenä palvottuihin maalipuihin (kyllä, englantilaiset ovat jalkapal-lohulluja) ja kertomukseen ottelussa sattuneesta Pyhän Leon ihmeestä. Novellista näkee, että kirjoittaja on ollut aiheesta innoissaan ja sama into tarttuu ajoin lukijaankin. Ehkä joi-tain yksityiskohtia olisi kuitenkin voinut harkita, nimittäin jälleen kerran löytyy salaperäinen luola (huokaus), jota ku-kaan muu ei ole aiemmin löytänyt (toinen huokaus), ja josta löytyy tyhjentäviä vastauksia käsillä olleeseen arvoitukseen (kaikkien huokaisujen äiti). Kyseinen kohta on varsin yli-ampuva eikä oikein istu tarinan arvoitukselliseen ilmapiiriin. Pitää jalkapallosta tai ei, novellin erilaisuudesta johtuen se ei ainakaan heti unohdu mielestä.

Anne Leinosen novelleissa yllätyksellisintä ovat usein olleet teemat, jotka ovat miellyttäneet tuoreudellaan. Myös **Mestariseppä** yrittää yllättää, mutta ei täysin siinä onnistu. Totalitäärisen yhteiskunnan kuvausta pääsemme tarkaste-lemaan ahkeran sepän näkökulmasta. Valtiota hyödyttävän pakkotyön lomassa mies rakentaa vallankumouksellisten käyttöön salaperäistä kojetta, jonka tarkoituksena on poistaa päähän upotettu, kansalaisten kontrollointiin käytetty kide. Tarinassa keskitytään kuvaamaan miehen työtä, kosketus muuhun maailmaan saadaan vain radiolähetysten kautta. Leinonen osaa kertoa tarinan oikeassa rytmissä, tekninen kuvaus sepän rakentamasta laitteesta on erinomainen, mut-ta suppea näkökulma rajoittaa tarinaa liikaa, eikä asetelma loppujen lopuksi tuo Orwellilaiseen visioon mitään uusia raaka-aineita.

Katja Salminen **Huru** puolestaan kertoo tarinan kym-menen vuotta aiemmin kadonneesta pojasta, jonka oletettiin hukkuneen järveen, vaikka ruumista ei koskaan löydetty. Pojan serkut ovat kuitenkin vakuuttuneita siitä, että peltojen päälle kapuava salaperäinen huru on vienyt hänet. Salminen onnistuu luomaan novelliinsa miellyttävän tunnelman, joka henkii lapsuuden ja menneiden aikojen kaipuuta. Novellin sisäiset viittaukset aaveisiin ja hillittyjen kauhuelementtien käyttö ovat novellin parasta antia. Tekstissä voi nähdä myös insestisiä viittauksia, jolloin tarinan tapahtumat avautuvat kokonaan toisenlaisessa valossa. Kerronnan tempo on hie-man laiska, mutta tekstissä on vaikea nähdä suuria säröjä, varsinkin kun Salminen on viimein päässyt eroon novellien viimeistelemättömyyden synnistään.

Johanna Sinisalo, joka viittaa Atoroxiin sanoessaan ”*Ehkä*

kilpailu ei siis vieläkään ole erityisen kovaa” (Tähtivaeltaja 3/2005), joutunee toteamaan vastuksen olevan aivan riittävän kovaa. Sinisalon ehdokasnovellissa **Grande Randonnée** on nimensä mukaisesti suurta juuri vuorilla tapahtuvan taivalluksen rikas kuvaus, sekä melankolia, jonka Sinisalo luo ammattilaisen ottein alleviivaamatta. Novelli kuitenkin kärsii hivenen kokoelman täytenovellin oireista, nimittäin se suuri yllätys puuttuu. (Ja nyt kun tuli puheeksi, niin miksi tarinassa äiti ei koskaan yritä soittaa tai laittaa tekstiviestiä taksaisin tyttarelleen, jos kerran epäilee kaiken olevan yhtä isoa väärinkäsitystä?) Loppuratkaisun siiville nousua on nähty kyllästymiseen asti novelleissa, elokuvissa, musiikkivideoissa ja biisien lyriikoissa. Tästäkin rutinasta huolimatta Sinisalon esitys on sen verran vahva, että teksti murtautunee Atoroxin kärkekymmenikköön.

Kirjoittajana luonnollisesti käsitän, kuinka vaikeaa elämysten luominen tarinaan on. Ja lukijoiden mielipiteet vaihtelevat aina. Onnistuuko oma ehdokasnovellini **Muuri** näissä tavoitteissa yhtään paremmin? Onko vaellus läpi aavikon muurin viertä pitkin kuvattu uskottavasti, tuoko arabikultuurin hyödyntäminen tekstiin kaivattua lisäväriä? Onko muurin erottamat kaksi eri aikavuota sittenkään kovin kummoinen idea, ja onko se mitä muurin toiselta puolelta loppujen lopuksi löydetään sittenkään kovin yllätyksellistä?

3. Novellin on tarjoiltava uskottava spekulatiivinen elementti ja puolustettava sitä niin kauan kuin tällainen varjeleminen ei ole ristiriidassa ensimmäisen eikä toisen pääsäännön kanssa.

Ikuinen kädenvääntö, ”mikä on spefiä, mikä ei”, todennäköisesti jatkunee myös keskusteluisa kuluvan vuoden ehdokkaista. Rajapintanovellien osuus ollut viime vuosina selvässä nousussa. Ovatko kirjoittajat tiedostaneet, että tämän tyyppisellä kirjallisuudella on isompien kustantamojen kiinnostuskynnyksen ylittämiseen selkeästi paremmat mahdollisuudet? Selkeää rajaa, jonka mukaan novellit voitaisiin jakaa spekulatiivisiin ja ei-spekulatiivisiin kategorioihin, ei kuitenkaan ole – ja se varmasti vaihtelee sen mukaan keneltä kysytään. Mutta kun aletaan puhua palkinnoista, on rajanveto pakollista.

Kuulun niihin lukijoihin, jotka hivenen vierastavat yhä enemmän ja enemmän kilpailuissa esille nousutta ”suo, kuokka ja Jussi” -fantasiaa, jossa henkilöille annetaan seläisiä vanhahtavia ja maanläheisiä nimiä kuin Vilja, Pellava, Ihamieli, Pihlaja, Väkäkeihäs tai Mehipalko, vain muutamia

esimerkkejä tämän vuoden novellitarjonnasta pöimiksi. Sijoitetaan tarina saareen tai metsään, jonnekin määrittelmättömään menneisyyteen, kuvaillaan tarkasti luontoa, karua elämää ja työtapoja, istutetaan tupaan topakka nais-hahmo torumaan nuorempiaan ja aina parempi jos onnistutaan piilottamaan sekaan joku Kalevala-viittauskini! Tällaiset novellit eroavat standardi-fantasiasta siinä, että ne sisältävät enemmän historiallisia kuin fantasian tyyllilajiin kuuluvia aineksia.

Aina on terveellistä, että jokin tarina osoittaa pinttyneet ennakkokäsitykset vääriksi. Mari Saarion **Karhunkaataja, kaskenpolttaja** onnistuu säväyttämään. Novellin päähenkilö, Ihamieli, haluaa metsämieheksi. Eno opettaa poikaa käyttämään keihästä ja käymään metsällä. Isä puolestaan on maanviljelijä, joka on pahoillaan siitä, ettei poika halua jatkaa perinnettä. Mutta karhun kaadettuaan Ihamieli toivoo oppivansa myös viljelemään ja kaskeamaan. Saario on lahjakas kertoja, novelli on esimerkki sujuvasta kerronnasta ja tulvii yksityiskohtia, jotka luovat uskottavuutta esimerkiksi. Ainoastaan yksi seikka arveluttaa – spekulatiivisten elementtien osuus tarinassa on vähäinen, oikeastaan olematon. Tapion ja metsähenkien toki voidaan käsittää tarinan tapahtumahorisontissa todellisiksi, mutta jutun voi aivan hyvin lukea myös sen olettamuksen varassa, että kyseessä on vain henkilöihahmojen taikausko. Juttu menee läpi aivan puhtaana mainstream-novellina kuin myös eräänlaisena suomalaisuuden vaihtoehtoistoriana. Saarion novelli on kirjaimellisesti aivan niillä rajoilla...

Tiina Männistön novellissa **Kun Viljan polkupyörä varastettiin** eletään syrjäisellä saarella, jossa on raivonnut miesrutto. Saaren naiset suunnittelevat miesjahtia mantereen puolelle. Dystopian vivahteita sisältävässä tarinassa Vilja, nuori tyttö, kohtaa pyöränsä pihistäneen pojan, joka on saapunut saarelle salaa. Männistön tyyli on vähäeleistä ja toimivaa, joskin tarina kokonaisuutena jää eräänlaiseksi normi-novelliksi. Novellilla on oma tapahtumakaarensa, mutta onko loppuratkaisu nyt sitten tyydyttävä, tapahtuuko tässä vaa-dittavaa muutosta missään suhteessa. Tämä novelli kenties löytäisi kiitollisemman lukijakunnan fandomin ulkopuolelta, onhan hillitysti käytettyjen spekulatiivisten elementtien teho kaunokirjallisuudessa jo todistettu.

Vieraiden kulttuurien ja kansojen kuvaukset nousevat pääosaan Natalia Laurilan novellissa **Meren valtiatar**. Teemallisesti mukaan on mahdutettu helmivarkaus, merellistä fantasiaa sekä naimakauppoja. Toiminnan kautta tapahtuva tapojen ja ihmisten elävöittäminen on vahvaa, kokonaan toinen seikka onkin sitten se, ettei tarina ole kovin jännittävä. Moneen näkökulmaan jaettu teksti polveilee useaan suuntaan, aivan kuin kirjoittajalla olisi ollut vaikeuksia löytää novellin keskeisintä painopistettä. Puhumme kuitenkin Portin kirjoituskilpailussa toiseksi sijoittuneesta novellista, joten

odotusarvot olivat kovat. Portin nykyinen tuomaristo vaikuttaa viehättyvän eksoottisia kulttuureja kuvaavista tarinoista – historialliseen viitekehykseen tai kokonaan omanlaiseensa maailmaan sijoitetut tarinat nousevat kärkisijoille, sekavuudesta on yhtäkkiä tullut moniulotteisuutta ja levottomasta kerronnasta vivahteikasta proosaa. Kaikki tämä on erittäin harmillista, koska voi vain arvailla, kuinka monia jännittäviä ja toimivammin kerrottuja tarinoita tuomariston linja jättää piiloonsa.

Portin novellikilpailun voittajat ovat usein olleet ennakkosuosikkeja Atorox-äänestyksessä, ja monta kertaa robottipää onkin mennyt samaan osoitteeseen kuin pääpotti. Vaikka erilaisten tekstien ja tyyllilajien osalta ei voida nostaa yhtä yli muiden, ovat äänestäjät kuitenkin selkeästi suosineet tyyli-
puhtaampaa scifiä.

Jenny Kangasvuo voitti Portin kilpailun viime vuonna kertomuksellaan **Aalto nahan alla**. Tarina on oiva esimerkki myyttien menestyksekkäästä kierrättämisestä, sillä novellissa moni tekijä loksahaa kohdalleen. Kiinnittää huomiota, kuinka tehokkaasti Kangasvuo aloittaa ja lopettaa tarinansa. Itse juoni on yksinkertainen: mies kohtaa rannalla nahkansa riisuneen hyljenaisen, piilottaa nahan ja naiseen ihastuneena saattaa hänet omaan kyläänsä. Myös miehen morsian ihastuu sulhonsa lailla hyljenaiseen ja kumpikin haluaa hänet omakseen. Vaikka tässä sangen eroottisiakin sävyjä sisältävässä tarinassa joidenkin yksityiskohtien tarpeellisuuden voisi kyseenalaistaa, on kokonaisuus oivassa tasapainossa. Aivan näin hyvin Kangasvuo ei ole onnistunut toisessa novellissaan **Kaikessa lihassa on tahto**, joka käsittelee ihmisyöntiä. Kyläläiset syövät kuolleitaan, jolloin vainajien tahto siirtyy syöjiin. Entä jos joku söisikin elävän henkilön lihaa? Lähtökohdat oivalle tarinalle ovat hyvät, mutta puolenvälin jälkeen tapahtumiin nähden ylipitkä kertomus alkaa laahata ja muuttuu ponnettomaksi takaa-ajoksi. Lukijan mieleen jo aikaisessa vaiheessa juolahtaneet ounastelut avataan lopussa, mutta ne eivät enää yllätä tai tuo tehoa tarinaan.

Heikki Nevalan **Orson Shaneyn kasvot** on novelli, jossa Stephen Kingin vaikutus näkyy voimakkaana. Varsinaisia yliluonnollisia elementtejä novelli ei sisällä. Silti tarinan voi lukea puhtaasti kauhugenreen kuuluvana, vaikka mitään uutta se ei tyyllilajiinsa tuo. Tarinan tehoa laskee se, että liian monien yksityiskohtien liian aikaista paljastamistakin se on liian ennalta-arvattava. Atorox-äänestyksissä kauhutarinat eivät ole juurikaan kärkisijoja hätyyttelleet, joskin näilläkin novelleilla on ystäväänsä.

Vanha mestarin Boris Hurtan novellissa **Jäätalvi** on miellyttävän ”kotikutoinen” tunnelma, saaristolais- ja ihmiskuvaus on vahvaa ja napakkaa. Juuri näillä alueilla Boris on aina ollut vahvimmillaan. Oikeastaan ainoa spekulatiivinen elementti tekstissä on maininta Puolaan laskeutuneesta

lentävästä lautasesta, joka huvilalla eristyksissä piileskelevän joukon mielestä tuntuu hiljentäneen koko muun planeetan. Hurtan toinen novelli **Tuulinen syksy** pysyttelee tiukasti bibliofiilien ajatusmaailman arkisessa kuvauksessa. Kirjojen sijasta jahdin kohteena on tällä kertaa tuntematon Olavi Virran levytys, jonka etsinnän viljellään hienoisia vihjauksia vampyrismista. Viittaukset ovat lopulta niin pieniä, että ne voisi tulkita vain tarinan päähenkilöiden tekemiksi oletuksiksi, ilman että nosferatu olisi tarinassa läsnä lainkaan. Rajapintaan tekstinsä on sijoittanut myös Juha-Pekka Koskinen, joka on mukana novelleillaan **Ääriivaton** ja **Kirjailija joka ei koskaan julkaissut mitään**. Novellit ovat tyylikkäättä ja harkittuja kokonaisuuksia, joissa ensin mainitussa kerronta elää mainiosti päähenkilön raivon mukana, toinen taas tiivistää loistavasti jokaisen kirjoittajan silloin tällöin tunteman itse-epäilyksen ja on ideansa puolesta erittäin miellyttävää luettavaa. Kuvaukset ovat taattua J-P Koskista, tarinoista on helppo pitää, mutta niiden spekulatiivinen osuus on erittäin pieni. Niin Hurtan kuin Koskisenkin tykötärpeet riittävät kyllä tarjoamaan muistettavia lukukokemuksia, mutta eivät mielestäni riitä nostamaan tekstejä Atoroxin kärkikymmennikköön.

Äärimmäisen toisenlaista otetta edustaa Hannun Rajaniemen novelli **Isännän ääni**. Päähenkilöinä ovat kissa ja koira, jotka haluavat pelastaa eliminoitun isäntänsä pään. Rajaniemen tulevaisuuden visio käsittelee kloonauksia ja kopiointisuojausta, ja vilisee sellaisia termejä kuin kvanttipistepansari, sensoripöly, Autogenesis. Rajaniemi kirjoittaa isosti ja isolla riskillä. Tarina on kirjaimellisesti tieteisnovelli, joka tuntuu paikoin rikkovan kaikkia edellä mainitsemiani pääsääntöjä, paikoin taas kumartavan niitä syvään. Ehdottomasti yksi novellivuoden yllättäjiä ja kenties myös yllättäjä Atorox-äänestyksessäkin.

Äänestyksen ennakkosuosikkien hahmottaminen on lopulta kohtuullisen helppoa. Rajaniemen lisäksi kirjoittajapari Tero Niemi ja Anne Salminen, Jenny Kangasvuo, Petri Salin, Johanna Sinisalo ja kenties hienoisina mustina hevosina myös Jarmo Karonen ja Mari Saario omaavat kaikki mahdollisuudet kärkiviisikkoon. Koska pyramidin huippu erottuu selvästi, herää kysymys miksi vaihtoehtoja on alunperinkin niin paljon. Kaksikymmentäkahdeksan novellia ehdokasasetelussa on aivan liian suuri määrä.

Muutama vuosi takaperin Atoroxin äänestyskäytäntöä muutettiin siten, että esiraadin äänten lisäksi lukijat saivat ehdottaa mukaan omia suosikkejaan. Muutos vaikuttaa parhaimmillaankin vain siedettävältä kompromissilta, jolla miellytetään mahdollisimman monia. Mieleen tulee heti pari merkittävää ja vertailukelpoista kirjallisuuspalkintoa, Nebula ja Hugo, joiden lopullisille ehdokaslistoille kelpuutetaan vain viisi finalistia. Onko ratkaisu ainoastaan käytännöllinen

suuren julkaisumäärän takia, vai olisiko taustalla myös jalo pyrkimys siihen, että ehdokkaaksi asetetaan vain ne teokset, joilla todella on mahdollisuudet voittoon?

Miksi meillä Suomessa ei voida pyrkiä samaan?

Jos kaikkein fanaattisimmat scifi-puristit pelkäävät esi-raadin tekevän ”väärää” päätöksiä, olisi yksi lähestymistapa järjestää kaksivaiheinen yleisöäänestys, jossa ensimmäisellä kierroksella lukijoiden listaamista suosikkinovelleista viisi eniten ääniä saanutta pääsee jatkoon. Toisella kierroksella jokaisella äänestykseen osallistujalla olisi enää vain yksi (1) ääni annettavissaan yhdelle novellille. Eniten näitä yksittäisiä ääniä keränneelle novellille myönnettäisiin Atorox-palkinto.

Myös raatien tarpeellisuus on tänä vuonna herättänyt keskustelua. Nykyisessä mallissa näen raatien tarpeellisuuden siinä, että niihin rekisteröityminen on kenties paras keino karsia pois kaikki masinoidut äänestysyritykset esim. väärin sähköpostiosoitteiden turvin. Ratkaisu ei silti aukottomasti estä väärinkäytöksiä, mutta olisiko tilanne luotettavuuden kannalta yhtään huonompi, mikäli kokeiltaisiin toisenlaista lähestymistapaa. Kenties rekisteröityminen äänestäjäksi voitaisiin mahdollistaa suoraan Atorox-organisaation kautta.

Pois jäisi kädenvääntö raatien koosta, raatien määrästä tai raatien ulkopuolisten äänten sallimisesta.

Eri vaihtoehtojen osalta löytynee perusteluja niin vastaan kuin puolestakin. Kenties paras tapa ei olekaan tässä kuvattu malli, vaan joku muu? Heitän tässä asiassa pallon Turkuun.

Miten tahansa, vähäinen ehdokasmäärä nostaisi väistämättä sekä ehdokkuuden, että itse palkinnon arvoa! Kun sanon näin, ehdotan yhtä tapaa kohottaa entisestään Atoroxin profiilia, en vähätelläkseni ketään aikaisempaa voittajaa tai novellia. Uskon, että ne viisi parasta novellia löytävät joka tapauksessa paikkansa loppupeleleistä. Ja robottipää menee äänestäjien mielestä parhaalle novellille – kuten tähänkin asti. Aktiivisten lukijoiden enemmistö kun on kuitenkin se, joka ratkaisee lopputuloksen. Vain osallistumalla voi vaikuttaa, on varsinainen äänestyskäytäntö sitten mikä tahansa.

Anoppilassa, muaseuvulla, 27.5.2006

Petri Laine

© Petri Laine 2006

Kuva © Petri Laine 2006